

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

УДК 159.9:613+159.98:338.24

С. О. Шарап

заступник директора департаменту,
начальник управління організації оперативно-розшукової діяльності
Департаменту оперативної діяльності
Адміністрації Державної прикордонної служби України

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ РОБОТИ У ПРИКОРДОННИХ ВІДОМСТВАХ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА ТА США: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті досліджено особливості підготовки кадрів для роботи у прикордонних відомствах Республіки Польща та США. Доведено, що прикордонні політики Республіки Польща та США формуються на основі принципу про те, що життя й безпека кожного громадянина є найвищою соціальною цінністю, що гарантується державою, проте зовнішні та внутрішні чинники впливають на специфіку цих політик у кожній країні. Головним завданням Республіки Польща визначено необхідність адаптації кадрової структури Прикордонної варти до нових завдань шляхом повної професіоналізації структури і збільшення кількості службовців. Професійна підготовка агентів Прикордонного патруля США здійснюється у спеціальних навчальних закладах, має свою специфіку та особливості, що забезпечують високу кваліфікацію кадрів прикордонного відомства.

Ключові слова: прикордонна безпека, прикордонна політика, Прикордонна варта, Прикордонний патруль, підготовка кадрів.

Постановка проблеми. Територіальна цілісність та суспільно-політична стабільність будь-якої держави тісно пов'язана з безпекою її кордонів, тому прикордонна безпека – один із найважливіших складників національної безпеки. Геополітичне положення України часто впливає на характер зовнішніх загроз, що особливо гостро проявляються сьогодні. Тому актуальним питанням формування ефективної системи прикордонної безпеки є система підготовки кадрів, готових протистояти таким загрозам.

Процедури підготовки вступу до Європейського Союзу (далі – ЄС), які пройшли усі країни-члени, передбачали і реформування системи державного управління правоохоронних органів. У цьому процесі країнами було переглянуто та удосконалено порядок відбору, комплектування та професійної підготовки фахівців для прикордонної

служби. Зважаючи на спільний кордон та довготривале партнерство України і Польщі, вважаємо доцільним вивчення досвіду цієї країни.

В умовах російської агресії проти України (анексії Криму, збройного конфлікту на сході країни, де відбулася тимчасова втрата Україною контролю над частиною державного кордону), актуалізувалося стратегічне партнерство України зі Сполученими Штатами Америки (далі – США), у зв'язку з чим корисним для України є досвід підготовки кадрів для роботи у прикордонному відомстві цієї країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблеми підготовки кадрів для правоохоронних органів України є предметом наукових розробок багатьох вітчизняних дослідників, зокрема О. Банчук-Петросової, В. Діброва, Д. Іщенка, Т. Кагановської, О. Кова-

ля, В. Колесника, В. Криволапчука, С. Піскового, В. Серватюка, А. Семенченка, О. Яценка, В. Шамрая та інших. Спираючись на наукові здобутки зазначених авторів, зауважимо, що перспективи розвитку системи підготовки кадрів для прикордонного відомства України потребують окремих ґрунтовних досліджень кращого зарубіжного досвіду у цій сфері.

Мета статті – проаналізувати досвід Республіки Польща та США щодо підготовки кадрів для роботи у прикордонних відомствах, доцільний для впровадження в Україні.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом у професійній підготовці кадрів для правоохоронних органів більшості країн Європи чітко простежується міжнародна інтеграція та кооперація, прагнення до спільного вирішення завдань, ефективного управління персоналом органів і підрозділів правоохоронних органів. Такий підхід сприяє подоланню відмінностей у національних системах професійного навчання та вирішує завдання підготовки до роботи в умовах об'єднаної Європи. Із цієї точки зору корисним для України, на нашу думку, є досвід Республіки Польща.

Система професійної підготовки фахівців у сфері охорони кордону Республіки Польща на сучасному етапі відповідає прийнятним у Європейському Союзі нормам, що забезпечує ефективно здійснення визначених завдань на високому професійному рівні.

Важливим моментом на шляху до реформування прикордонних служб будь-якої країни є вдосконалення національної нормативно-правової бази діяльності відповідних структур та її адаптація відповідно до вимог міжнародного законодавства. У цьому напрямі Польща ухвалила важливий документ «Стратегію інтегрованого управління кордоном», у якому визначено, що головною метою створення та діяльності Прикордонної варті є забезпечення повної непроникності і безпеки зовнішнього кордону ЄС. Для досягнення цієї мети було пристосовано систему охорони зовнішнього ділянки кордону до стандартів Євросоюзу, вдосконалено процедуру контролю прикордонного руху, відбувся процес технічної модернізації підрозділів тощо [4].

Першим кроком у цьому напрямі стала підготовка і реалізація нової системи набору на службу в Прикордонну варту. Зараз ці процедури має централізований характер, а придатність кандидатів до служби оцінює незалежна комісія, створена Головним Комендантом Прикордонної варті [3, с. 213].

Окрім того, було розроблено графік переходу на професійну службу. Прикордонна варта має

власну систему професійної підготовки службовців. Таку можливість дають Центральний Навчальний центр у Кошаліні, Центр підготовки у Кентшині та Спеціалізований Навчальний центр прикордонної служби в Любані [2].

Фахівців готують за всіма необхідними спеціальностями. Навчання офіцерів здійснюють особи, які отримали освіту в цивільних вищих навчальних закладах.

Частина офіцерів приходить з інших служб, вже отримавши спеціальну підготовку. У травні 2002 р. вступила в дію нова модель навчання і професійної підготовки. За її допомогою службовці мають бути різнобічно підготовлені й отримати теоретичні та практичні знання у сфері як контролю прикордонного руху, так і охорони державного кордону. У сфері професійної підготовки Прикордонної варті співпрацює з навчальними центрами інших служб, а також використовує закордонну допомогу. Особливе значення при цьому мають навчальні програми, що здійснюються в рамках двостороннього співробітництва, а також програми COP і Twinning. Ураховуючи значення і обсяг майбутнього міжнародного співробітництва, в Головній комендатурі Прикордонної варті було створено відділ із координації даної діяльності – Бюро міжнародного співробітництва та Європейської інтеграції.

Система професійної підготовки кадрів для Прикордонної варті містить початкову підготовку, спеціальну підготовку, а також перепідготовку, підвищення кваліфікації. Першим етапом початкової підготовки є базова підготовка, яка здійснюється за денною формою навчання для офіцерів, що прийняті на службу вперше, за єдиною програмою підготовки. Другий етап початкової підготовки – школа підготовки сержантів (унтер-офіцерів) передбачена для правоохоронних кадрів із середньою або вищою освітою після базової підготовки. Третій рівень навчання передбачено у школі прапорщиків (мічмани школи). Організація навчання за спеціальною підготовкою здійснюється за першим рівнем із метою підготовки фахівців для призначення на первинну посаду офіцера у Прикордонній варті, на другому рівні організовано підготовку вищого офіцерського складу [7, с. 260].

Також для службовців Прикордонної варті передбачено можливість продовжувати свій професійний розвиток у таких організаційних формах:

1) центральні – організовані у навчальних центрах Прикордонної варті у вигляді спеціалізованого навчання та курсів підвищення кваліфікації. Підготовка фахівців спрямована на досягнення умінь, необхідних для виконання завдань за

визначеною посадою. Розроблені навчальні курси спрямовані на оновлення і розширення офіцерами і персоналу кваліфікації, необхідної для виконання обов'язків за займаною посадою. Заняття у навчальних центрах можуть бути організовані і проведені у формі дистанційного навчання;

2) локальні – організовані та проведені в підрозділах або структурних одиницях Прикордонної варти. Локальна система підготовки забезпечує вдосконалення набутих теоретичних і практичних умінь і навичок в обсязі, необхідному для виконання завдань і заходів за визначеною посадою. У цьому аспекті здійснюється організація занять з офіцерами для підтримання та покращення фізичної підготовки і прийомів стрільби;

3) зовнішня – організовується і забезпечується за межами навчальних закладів підготовки офіцерів Прикордонної варти з використанням навчальної бази інших відомств та у інших країнах [5, с. 33–34].

Говорячи про прикордонну безпеку США, варто зазначити, що за неї відповідає Митно-прикордонна служба США. Митно-прикордонна служба США – це орган федерального законодавства Міністерства національної безпеки США, на який покладена відповідальність за питання, що пов'язані з регулюванням та спрощенням міжнародної торгівлі, збором митних платежів та врегулюванням сотень положень США. Її першочергове завдання – запобігати в'їзду терористів та ввезенню зброї для виконання терористичної діяльності на території США. Митно-прикордонна служба також відповідає за затримання осіб, які намагаються в'їхати на територію США незаконним шляхом.

Прикордонний патруль США – відомство у складі Митно-прикордонної служби США. Головною метою діяльності патруля є протидія тероризму, протидія ввезенню заборонених речовин на територію США, протидія нелегальній міграції та охорона кордонів США.

Агентів Прикордонного патруля США готують в Академії Прикордонного патруля США, яка належить до Федерального навчального центру FLETC. Навчальний центр був заснований у 1970 році як навчальна база з метою здійснення основної підготовки та перепідготовки кадрів правоохоронних органів США. Він слугує міжвідомчою правоохоронною, навчальною установою для більш ніж 85 Федеральних агенцій. Навчальний центр також готує державних службовців для місцевих та міжнародних правоохоронних агенцій. Цей навчальний центр відповідає за розробку та впровадження

програм підготовки персоналу в міжнародних правоохоронних академіях у Гапоні, Ботсвані, Угорщині і Таїланді. Сьогодні FLETC основним центром підготовки кадрів для Федеральних правоохоронних органів США. Пріоритетами FLETC є впровадження технологій навчання та розширення учбових програм на основі партнерських зв'язків. Центр удосконалює підготовку співробітників правоохоронних органів на основі вимог організацій-партнерів. Федеральний правоохоронний Навчальний центр готує фахівців для більш ніж 85 Федеральних агенцій, зокрема для Митно-прикордонної служби США. На території FLETC є велика кількість навчальних корпусів, великий спортивний комплекс, студентський центр, автодром, тири для стрільби, навчальний пункт пропуску, а також спеціальне обладнання для ефективного проведення занять. Одним з основних напрямів навчальної діяльності цього навчального закладу є застосування дистанційного навчання за допомогою сучасних комп'ютерних технологій, що дозволяє суттєво розширити коло тих, хто навчається [1, с. 117–118].

Професійна підготовка спеціалістів з охорони кордону США, яка здійснюється у навчальних закладах прикордонного патруля Сполучених Штатів Америки, має свою специфіку та особливості, які, безумовно, гарантують висококваліфікований штат, а тому забезпечують безпеку своєї держави [6, с. 274].

Висновки і пропозиції. Отже, проведений аналіз засвідчив, що прикордонні політики Республіки Польща та США формуються на основі принципу про те, що життя й безпека кожного громадянина є найвищою соціальною цінністю, що гарантується державою, проте зовнішні та внутрішні чинники впливають на специфіку цих політик у кожній країні.

Головним завданням «Стратегії інтегрованого управління кордоном» Республіки Польща було визначено необхідність адаптації кадрової структури Прикордонної варти у зв'язку з новим характером завдань. Це відбувалось завдяки повній професіоналізації структури і збільшенню кількості службовців. Згідно з розробленим планом, було розпочато створення високоспеціалізованих організаційних осередків, які використовують поліцейські засоби і методи роботи в оперативно-розшуковій діяльності.

Особливої уваги заслуговує досвід професійної підготовки агентів прикордонного патруля Сполучених Штатів Америки, яка здійснюється у спеціальних навчальних закладах, має свою специфіку та особливості, що надають високу кваліфікацію кадрів прикордонного відомства.

У сучасних умовах в Україні є потреба у пошуку нових способів підвищення якості професійної підготовки фахівців у сфері охорони кордону, що передбачає вивчення позитивного досвіду зарубіжних країн. Отож, досвід підготовки кадрів Прикордонної варту у Польщі та Прикордонного патруля в США є позитивним та доцільним впровадженню в Україні, що сприятиме поліпшенню та вдосконаленню системи підготовки фахівців Державної прикордонної служби України.

Перспективою подальших досліджень є розробка пропозицій щодо удосконалення нормативно-правових актів щодо підготовки кадрів для роботи у прикордонному відомстві України в сучасних умовах.

Список використаної літератури:

1. Діденко О.В., Соляр Т.В. Особливості професійної підготовки співробітників Берегової охорони і Прикордонного патруля Сполучених Штатів Америки. *Збірник наукових праць № 65. Серія: Педагогічні та психологічні науки / Національна академія Державної Прикордонної служби України імені Б. Хмельницького* [гол. ред. Потапчук Є.М.]. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2012. С. 116–121.
2. Кіреєв О. Професійна підготовка прикордонників Європейського Союзу (на прикладі прикордонної варту республіки Польща) О. Кіреєв: http://www.nbu.gov.ua/old_jm/ejournals/Vnadsps/2011_5/11komvrp.pdf
3. Липовська Н.А. Кадровий потенціал ДМСУ: стан, динаміка та проблеми розвитку. Теорія та практика державної служби: матеріали наук.-практ. конф., Дніпропетровськ, 18–19 вересня 2009 р.; за заг. ред. С.М. Серьогіна та В.В. Ченцова. Дніпропетровськ: АМСУ, ДРІДУ НАДУ, 2009. С. 212–214.
4. Литвин М. М. Стратегія розвитку державної прикордонної служби України. URL: dpsu.gov.ua/upload/file/14.doc.
5. Марек А., Ткач А. Пограничная охрана Республики Польша: Современная Европейская Пограничная Служба. Варшава: ОБСЕ-БДИПЧ, 2005. 97 с.
6. Петросова О. В. Европейська система освіти підготовки управлінських кадрів у правоохоронній сфері. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. 2012. Випуск 2. С. 271–278.
7. Проневич О.С. Організаційно-правове забезпечення відбору на службу в поліції Польщі. Світовий досвід підготовки поліцейських та його впровадження в Україні: матер. міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 17 березня 2006 р.) / Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2006. С. 258–264.

Шарап С. А. Подготовка кадров для работы в пограничных ведомствах Республики Польша и США: опыт для Украины

В статье исследованы особенности подготовки кадров для работы в пограничных ведомствах Республики Польша и США. Доказано, что пограничные политики Республики Польша и США формируются на основе принципа, о том, что жизнь и безопасность каждого гражданина является высшей социальной ценностью, гарантируется государством, однако внешние и внутренние факторы влияют на специфику этих политик в каждой стране. Главной задачей Республики Польша определена необходимость адаптации кадровой структуры Пограничной стражи с новыми задачами путем полной профессионализации структуры и увеличение количества служащих. Профессиональная подготовка агентов Пограничного патруля США осуществляется в специальных учебных заведениях, имеет свою специфику и особенности, обеспечивающие высокую квалификацию кадров пограничного ведомства.

Ключевые слова: пограничная безопасность, пограничная политика, Пограничная стража, Пограничный патруль, подготовка кадров.

Sharap S. O. Training for work in the border authorities of the Republic of Poland and the USA: experience for Ukraine

The article deals with the peculiarities of personnel training for work in the border agencies of the Republic of Poland and the USA. It is proved that the border policies of the Republic of Poland and the USA are based on the principle that the life and safety of each citizen is the highest social value guaranteed by the state - but external and internal factors influence the specifics of these policies in each country. The main task of the Republic of Poland is the need to adapt the personnel structure of the Border Guard to new tasks through the full professionalization of the structure and increase the number of employees. The professional training of agents of the US Border Patrol is carried out in special educational institutions, has its own specifics and features that provide high qualifications of the frontier agencies' personnel.

Key words: border security, border policy, border guards, border patrol, personnel training.